

KARL FRIEDRICH
MARX ENGELS
**Komünist
Manifesto**

Ceviri: CELAL ÜSTER - NUR DERİŞ

♥ can
karak

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS

KOMÜNIST
MANIFESTO

Can Klasik

Komünist Manifesto, Karl Marx-Friedrich Engels

Çeviri: Celâl Üster - Nur Deriş

Das Kommunistische Manifest

© 2008, Can Sanat Yayınları A.Ş.

Tüm hakları saklıdır. Tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

1. basım: 2008

Özel baskı 1. basım: 2018

9. basım: Ocak 2024, İstanbul

Bu kitabın 9. baskısı 1 000 adet yapılmıştır.

Dizi editörü: Ayça Sezen

Editör: Seçkin Selvi

Kapak fotoğrafı: Orhan Cem Çetin

Kapak uygulama: Utku Lomlu / Lom Creative (www.lom.com.tr)

Baskı ve cilt: Vizyon Basımevi Kağıtçılık Matbaacılık ve Yayıncılık San.Tic. Ltd. Şti.

Beylikdüzü O.S.B Mah. Orkide Cad. No: 1/Z Beylikdüzü-İstanbul

Sertifika No: 52098

ISBN 978-975-07-3831-9

CAN SANAT YAYINLARI

YAPIM VE DAĞITIM TİCARET VE SANAYİ A.Ş.

Maslak Mah. Eski Büyükdere Cad. İz Plaza Giz, No: 9/25 Sarıyer/İstanbul

Telefon: (0212) 252 56 75 / 252 59 88 / 252 59 89 Faks: (0212) 252 72 33

canyayinlari.com

yayinevi@canyayinlari.com

Sertifika No: 43514

KARL MARX
FRIEDRICH ENGELS
KOMÜNİST
MANİFESTO

Çeviri

Celâl Üster - Nur Deriş

♥can

Kapakları çağdaş fotoğrafçıların özgün yorumlarıyla hazırlanan Can Klasikleri:

Babalar ve Oğullar, İvan Turgenyev

Beyaz Geceler, Fyodor Dostoyevski

Büyük Umutlar, Charles Dickens

Çılgın Kalabalıktan Uzak, Thomas Hardy

De Profundis, Oscar Wilde

Emma, Jane Austen

Frankenstein, Mary Shelley

Genç Werther'in Acıları, Johann Wolfgang Von Goethe

Goriot Baba, Honoré de Balzac

Karamazov Kardeşler, Fyodor Dostoyevski

Karanlığın Yüreği, Joseph Conrad

Komünist Manifesto, Karl Marx - Friedrich Engels

Michael Kohlhaas, Heinrich Von Kleist

Nedir Gene Deli Gönlünü Çelen, Sappho

Notre-Dame'in Kamburu, Victor Hugo

Prens, Niccoló Machiavelli

Savaş ve Barış, Lev Tolstoy

Vahşetin Çağırısı, Jack London

Yeraltından Notlar, Fyodor Dostoyevski

Zamanımızın Bir Kahramanı, Mihail Lermontov

CELÂL ÜSTER, 1947'de İstanbul'da doğdu. İlkokulu Şişli Terakki Lisesi'nde okudu; İngiliz Erkek Lisesi ve Robert Academy'yi bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. George Thomson'ın *Tarihöncesi Ege* adlı yapıtının çevirisiyle 1983'te *Yazko Çeviri* dergisinin Azra Erhat Çeviri Ödülü'ne değer görüldü. *İzlerimiz, Yeni Dergi, Yeni Adımlar, Aries, Sözcükler, Notos* gibi dergilerde çevirileri yayımlandı. Gelişim Yayınları ve Adam Yayıncılık gibi yayınevlerinde ve *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*'nde editörlük yaptı. *Belgelerle Türk Eczacılığı, National Geographic Fotoğraflarıyla İstanbul, Metropolis: Ana Tanrıça Kenti, Unforgettable/Unutulmaz Dizisi, Ortak Kültürel Miras: Birlik İçinde Çokluk* gibi kitapların editörlüğünü; 1982-1993 ve 2008-2014 arasında *Cumhuriyet* gazetesinin kültür editörlüğünü; ilk yayımlandığı yıllarda *Cumhuriyet Kitap*'ın, uzun yıllar *P Dünya Sanatı Dergisi*'nin, 2003-2008 arasında Can Yayınları'nın yayın yönetmenliğini üstlendi. *Yeni Yüzyıl, Yeni Binyıl* ve *Radikal Kitap*'taki "Yeryüzü Kitaplığı" yazılarını *Cumhuriyet Kitap*'ta sürdürdü. Robert Louis Stevenson, H.G. Wells, Jaroslav Hašek, James Joyce, Isaac Bashevis Singer, D.H. Lawrence, Julius Fučík, Liam O'Flaherty, George Orwell, Wolfgang Borchert, Juan Rulfo, Iris Murdoch, Maurice Sendak, Roald Dahl, Jorge Luis Borges, İsmail Kadare, Mario Vargas Llosa, Paulo Coelho, Willis Barnstone ve John Berger gibi yazarların yapıtlarının yanı sıra Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'su ve Lenin'in *Devlet ve Devrim*'i gibi Marksist klasikleri dilimize kazandırdı. Eski çağlardan günümüze ünlü yazarlar ve düşü-

nürlerden özlü sözleri *Sözü Özü*, eski ozanlardan sevda şiirlerini *Aşk Olsun* adlı kitaplarda bir araya getirdi. *İngiliz ve Amerikan Edebiyatında Kısa Öykünün Büyük Ustaları* adlı bir seçki hazırladı. *Körün Taşı* (2018) ve *Bir "Çevirgen" in Notları* (2019) adlı kitapları yayımlandı.

NUR DERİŞ, 1949'da İstanbul'da doğdu. Şişli Terakki Lisesi ve İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'nde öğrenim gördü. Celâl Üster'le birlikte çevirdiği *Komünist Manifesto* nedeniyle yargılandı. Davanın 12 Eylül 1980'deki askerî darbeyle birlikte Sıkıyönetim Mahkemesi'ne aktarıldığı sırada yurtdışına gitmeyi seçti. 1981-1991 arasındaki bu gönüllü sürgün döneminde, Cenevre Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Fransızca ve İngilizce bölümlerinde öğrenim gördü. Deriş, Boğaziçi Üniversitesi Çeviribilim Bölümü'nün lisansüstü programında ders veriyor.

ORHAN CEM ÇETİN, 1960'ta İstanbul'da doğdu. Boğaziçi Üniversitesi Psikoloji Bölümü'nde lisans, İstanbul Bilgi Üniversitesi Görsel İletişim Tasarımı Bölümü'nde yüksek lisans derecesini tamamladı. İlk sergisi *Tanıdık Şeyler*'i 1988'de açtı. O tarihten bu yana çok sayıda kişisel proje gerçekleştirmiş, farklı disiplinlerden sanatçılarla çok sayıda ortak projede yer almıştır. Kişisel çalışmaları, denemeleri ve eleştiri metinleri basılı ve internet üzerinde yer alan Çetin, sanat çalışmalarının yanı sıra serbest fotoğrafçılık, fotoğraf alanında danışmanlık ve fotoğraf eğitmenliği yapıyor. 1980'lerin sonlarından bu yana farklı üniversitelerde dersler veren ve yöneticilik yapan Çetin, halen Bahçeşehir Üniversitesi Fotoğraf ve Video Bölümü'nde ders vermektedir. 2000'de mini albümü *Renkarnasyon*, 2004'te ise fotoğraf ve kara mizah içeren metinlerden oluşan *Bedava Gergedan* adlı kitabı yayımlanmıştır.

www.orhancemcetin.com

www.orhancemcetin.wordpress.com

himself@orhancemcetin.com

İçindekiler

Karl Marx: Kısa Yaşamöyküsü	11
Friedrich Engels: Kısa Yaşamöyküsü	18
Sunu	23
Çeviriyle İlgili Açıklamalar	41
Komünist Manifesto	
1. Burjuvalar ve Proleterler.....	49
2. Proleterler ve Komünistler.....	65
3. Sosyalist ve Komünist Literatür	77
I. Gerici Sosyalizm	77
a. Feodal Sosyalizm	77
b. Küçük Burjuva Sosyalizmi	79
c. Alman Sosyalizmi ya da “Gerçek” Sosyalizm	81
II. Tutucu Sosyalizm ya da Burjuva Sosyalizmi.....	84
III. Eleştirel-Ütopyacı Sosyalizm ve Komünizm	86
4. Komünistlerin Günümüzdeki Çeşitli Muhalefet Partileri Karşısındaki Tutumu	90
Karl Marx ve Friedrich Engels’in Komünist Manifesto’nun Çeşitli Basımları İçin Yazdıkları Önsözler	
1872 Almanca Basımına Önsöz.....	95
1882 Rusça Basımına Önsöz	97

1883 Almanca Basımına Önsöz.....	99
1888 İngilizce Basımına Önsöz.....	101
1890 Almanca Basımına Önsöz.....	106
1892 Lehçe Basımına Önsöz.....	112
1893 İtalyanca Basımına Önsöz.....	114
Notlar.....	116

Karl Marx Kısa Yaşamöyküsü

Karl Marx, 5 Mayıs 1818'de Prusya'nın Ren bölgesindeki Trier kentinde doğdu. Yahudi asıllı bir ailenin yedi çocuğundan biriydi. Avukatlık yapan babası sonradan Protestanlığı benimsemişti. Marx, Bonn ve Berlin'de hukuk ve felsefe okudu. Hegelci öğretinin devrimci öğrenci kültürünü derinden etkilediği bu dönemde, Hegel'in felsefesinin Hıristiyanlık ya da var olan devletle uzlaştırılmayacağını savunan Genç Hegelcilere katıldı.

Giderek, felsefe çalışmalarında Hegel'in diyalektik yöntemiyle Feuerbach'ın maddeciliğini birleştirmeye yönelik Marx, Prusya'nın en gelişmiş sanayi bölgesi olan Köln'de, liberal burjuva muhalefetin yayın organı olarak yayın yaşamına atılan *Rheinische Zeitung* gazetesine Mayıs 1842'de yazı göndermeye başladı. Çok geçmeden gazetenin yayın yönetmeni oldu, başyazılarını üstlendi, gazeteyi liberal muhalefetin yayın organı olmaktan çıkararak devrimci demokrasinin sözcüsü durumuna getirdi. Marx'ın, Genç Hegelcilerden gittikçe uzaklaşan siyasal görüşlerinin gelişiminde önemli bir aşamayı temsil eden gazete, Mart 1843'te Prusya yönetimince kapatıldı.

Haziran 1843'te çocukluk sevgilisi Jenny von Westphalen'le evlenen Marx, karısıyla birlikte Paris'e gitmeden yazdığı *Hegel'in Hukuk Felsefesinin Eleştirisi* adlı kitabında, Hegel eleştirisini Feuerbach gibi dinden değil, toplumsal ilişkilerden yola çıkan bir çözümlenmeye dayandırdı. 1844'te yayımlanan *Zur Judenfrage* (Yahudi Sorunu) başlıklı yazısında da, insanlığın kurtuluşunun yalnızca dinsel ve siyasal değil, aynı zamanda

ekonomik ve toplumsal baskıları da yok etmeyi gerektirdiğini öne sürdü.

Marx, Paris'te Eylül 1844'te yayın kuruluna katıldığı Almanca çıkarılan *Vorwärts!* (İleri!) adlı gazeteye, aynı ay içinde birkaç günlüğüne Paris'e geldiğinde tanışıp kaynaştığı Engels'in ve Heinrich Heine'nin yazı göndermelerini sağladı. Ağustos 1844'te *Vorwärts!*'te yayımlanan bir yazısında, Silezyalı dokumacıların ayaklanmasını konu aldı; ayaklanmayı Alman işçi sınıfının burjuvaziye karşı ilk önemli eylemi olarak değerlendirdi ve Alman halkının kurtuluşunu gerçekleştirecek tek devingen ögenin proletarya olduğunu ileri sürdü. Paris yıllarında artık ekonomik ilişkilerin tüm ayrıntılarıyla incelenmesi gerektiği sonucuna da varan Marx, ancak 1932'de Almanca toplu yapıtları arasında yayımlanabilen *1844 Elyazmaları* adını taşıyan, taslak halinde kalmış çalışmasında, ilk kez, üretimin toplumsal süreçteki belirleyici rolüne işaret etti; toplumsal sınıfların maddi temelini özel mülkiyet ve işbölümünün oluşturduğunu vurguladı. Engels'le birlikte tasarladığı *Kutsal Aile ya da Eleştirel Eleştiri'nin Eleştirisi*'nde işçi sınıfının kapitalist toplumdaki konumundan kaynaklanan tarihsel rolünden söz etti. Verimli denemelerle dolu 1844 sonbaharında daha çok Marx tarafından yazılan *Kutsal Aile*, Genç Hegelcilerin öznel idealizminin eleştirisine ve maddeci tarih görüşünü geliştirme adımlarına ayrılmıştı.

Vorwärts! dergisinin kapatılması üzerine, Marx, Şubat 1845'te Brüksel'e gitti ve o yıl Prusya yurttaşlığını reddetti. Brüksel'de, artık yoğun bir işbirliği içinde bulunduğu Engels'le birlikte, Marxçılığın ilk olgun ürünü sayılabilecek *Alman İdeolojisi*'ni kaleme aldı. Büyük bölümü, çeşitli eğilimlerdeki Alman sosyalistlerine karşı o günün koşullarını yansıtan bir polemik niteliği taşıyan *Alman İdeolojisi*'nde, tarihsel maddeciliğin ana ilkeleri açıklığa kavuşturuluyordu. Engels'in deyişiyle, sosyalizmin bir ütopya olmaktan çıkarılıp bilimsel bir niteliğe kavuşturulduğu yapıtta, üretici güçlerin gelişmesiyle toplumsal ilişkilerin (üretim ilişkilerinin) niteliğinin de değiştiği, bütün tarihsel gelişmenin üretici güçler ile üretim ilişkileri arasındaki çelişkidен kaynaklandığı görüşüne ilk kez yer veriliyordu.

1847'de yayımlanan *Felsefenin Sefaleti* ise, Proudhon'un ekonomik kurum ve ilişkilere ahlakçı-reformcu bir yaklaşımı

içeren *Philosophie de la misère* (Sefaletin Felsefesi) adlı yapıtı-
na yanıt niteliğindedir. Marx, bu çalışmasıyla, işçi sınıfı hare-
ketini gereksinim duyduğu bilimsel temele kavuşturmayı ve
küçük burjuva ideolojisine bağlılıktan kurtarmayı amaçlı-
yor; ayrıca, yirmi yıl emek vererek Kapital'de geliştireceği iktisat
kuramının kimi temel önermelerini de ilk kez *Felsefenin
Sefaleti*'nde ortaya koyuyordu.

Marx, yine 1847'de Engels'le birlikte, göçmen Alman iş-
çi ve zanaatkârların kurmuş olduğu gizli örgüte katıldı. Onla-
rın katılmasıyla birlikte "Komünistler Birliği" adını alan örgü-
tün Kasım 1847'de Londra'da toplanan ikinci kongresi, Marx
ve Engels'i gerek teoride, gerek pratikte yol gösterici olacak
bir parti programı hazırlamakla görevlendirdi. Marx, Aralık
1847'de Londra'da Engels'le birlikte üstünde çalışmaya başla-
dığı *Komünist Manifesto*'yu Ocak 1848'de Brüksel'de tamamladı.
Metin, Şubat 1848'de Londra'da yazarlarının adı belirtilmeden
Almanca olarak *Komünist Parti Manifestosu* adıyla yayımlandı.
Marx ve Engels'in adları broşürde ilk kez 1872
Leipzig basımında yer alacak ve bu basımda adı *Komünist Ma-
nifesto* olarak değiştirilecekti.

1848 devrimleri ansızın Fransa, İtalya ve Avusturya'yı
sarıncı, Marx, Fransa'da kurulan geçici hükümetin bir üyesi
tarafından Paris'e çağrıldı ve böylelikle Belçika hükümeti ta-
rafından sınır dışı edilmekten kurtuldu. Avusturya ve Alman-
ya'da devrimin ilerlemesi üzerine de Köln'e giderek, Engels'in
yardımıyla *Neue Rheinische Zeitung, Organ der Demokratie*
adlı gazeteyi çıkarmaya başladı. Bu gazetedeki yazılarında, iş-
çi sınıfının burjuva demokratik devrimine sahip çıkması ge-
rektiğini ve oynayabileceği, etkin, devrimi derinleştirici rolü
ortaya koymaya çalıştı. Almanya'nın gelişmesinin önündeki
en büyük engel olarak, eski toplumunun en tutucu kesimlerin-
in kalesi olan Hohenzollern monarşisini ya da karşıdevrimci
Prusya yönetimini görüyordu. Bu tutuculuk kalelerine karşı
geniş bağlaşımların gerekli olduğunu düşünen Marx, bunun
için Köln'de bulunduğu dönemde, işçi sınıfı ile liberal burju-
vazi arasında bir koalisyon politikası izledi. Bu arada, Aralık
1847'de Brüksel'deki Alman İşçi Derneği'nde sunmuş oldu-
ğu bir dizi konferansa dayanan *Lohnarbeit und Kapital* (Üc-
retli Emek ve Sermaye), 1849'da *Neue Rheinische Zeitung*'da

yayımlandı. Devrim dalgası gerilerken Marx'ın Berlin'deki Prusya Meclisi'nin kral tarafından kapatılmasına karşı direnme çağrısında bulunması üzerine, burjuva liberalleri desteklerini çektiler. Çeşitli suçlardan yargılanan Marx, mahkemede, tah-tın yasadışı bir karşıdevrim tezgâhlamakta olduğunu anlatarak kendini savundu ve oybirliğiyle suçsuz bulundu. Öte yandan, devrim sürecine doğrudan katılan Marx ve Engels'in etkinlik-leri ile onların aracı olan gazetenin yayınına son vermek için fırsat kollayan Prusya yönetimi, Dresden ve Baden'deki son umutsuz çarpışmalar sırasında, Prusya yurttaşlığından çıkmış olan Marx'ı "yabancı" olduğu gerekçesiyle 16 Mayıs 1849'da sınırışı etti.

Paris'teki 13 Haziran 1849 gösterisinden sonra Fransa'dan da sınırışı edilen Marx, Ağustos 1849'da ailesiyle birlikte Londra'ya yerleşti ve ömrünün sonuna kadar orada yaşadı. Engels'in ancak sınırlı para yardımıyla bulunabildiği ilk on dört yıl boyunca büyük yoksulluk çekti. Soho'da iki odaya sığınan karısı ve çocuklarıyla zaman zaman aç kaldı. Oğlu Guido ve kızı Franziska'nın öldüğü bu dönemde alacaklılar kapısından hiç eksik olmadı. Manchester'daki Ermen&Engels pamuk iş-letmesinde Engels'in ortak konumuna yükseldiği 1864'ten sonra ise biraz olsun rahatladı.

1851'de, ABD'de yayımlanan ve Fourierci komünizme yakınlık duyan *New York Daily Tribune* gazetesinin Avrupa muhabirliğini üstlenen Marx, bu gazeteye 1862'ye kadar 500 dolayında makale gönderdi. Bir bölümü 1897'de *Doğu Soru-nu* adıyla derlenen bu yazıları hazırlamak için çok sayıda kay-nak inceledi, ayrıntılı notlar tuttu. Bu dönemde, 1848 devrimlerinin deneyimlerinin bir değerlendirmesini yapan Marx, 1852'de, Prusya polisinin bir tertibi sonucu Köln'de tutuklanıp yargılanan on bir komünistin savunulmasına katıldı ve bu ko-nuda bir broşür yazdı. 1852'den I. Enternasyonal'in kurulduğu 1864'e kadar, British Museum'daki araştırmaları üstünde yo-ğunlaştı; zamanının büyük bölümünü kurumun kütüphanesi-nin o dönem için eşsiz zenginlikteki kaynaklarını inceleyerek, kapitalist üretim tarzına ilişkin çözümlemesini derinleştirme-ye ayırdı. Bu yılları, daha çok, *Kapital*'in hazırlık dönemi ola-rak değerlendirdi.

Öte yandan, siyasal gelişme ve savaşları kuramsal dü-

zeyde yorumlamaktan geri durmadı. Mart 1850'de Engels'le birlikte çıkarmaya başladığı *Neue Rheinische Zeitung, Politisch-ökonomisch Revue* adlı derginin çeşitli sayılarında yayımladığı bir dizi makale, sonradan Engels tarafından *Fransa'da Sınıf Savaşmaları, 1848-1850* adıyla kitaplaştırıldı. Marx, 1848 Devrimi'nin Fransa'daki yükselişi ve yenilgisini çözümlediği bu yazılarında, daha burjuva demokratik devrim sürecinde burjuvazinin sınıf olarak devrimci niteliğini yitirmekte olduğu, işçi sınıfının ise hem devrimin başlıca itici gücü, hem de tarihsel ilerlemenin temel aracı olarak onun yerini aldığı sonucuna vardı. Fransa'da İkinci Cumhuriyet Dönemi'ne son veren Louis Napoléon'un 2 Aralık 1851 darbesi üzerine ise, Marx, konusu ve vardığı sonuçlar açısından *Fransa'da Sınıf Savaşmaları*'nın doğrudan devamı niteliğindeki *Louis Bonaparte'in 18 Brumaire'i* adlı eseri yazdı. Tarihsel maddeciliğin uygulamalı başyapıtlarından sayılan bu yakın tarih çözümlemesi önce 1852'de New York'ta *Die Revolution* dergisinin ilk sayısında yayımlandı. Marx, burada, toplumsal-ekonomik temel ile siyasal üstyapı arasındaki karmaşık etkileşimi açıkça ortaya koymakla kalmadı, aynı zamanda o güne kadar bir sömürücü azınlığın yerini bir başka sömürücü azınlığa bıraktığı bütün devrimlerin, kitleleri baskı altında tutmak için devlet aygıtını kusursuzlaştırmaya yaradığını, ilk kez sömürülen çoğunluğun gerçekleştireceği proletarya devriminin ise bu baskı aygıtını yok edeceğini savundu.

Marx'ın doğrudan doğruya burjuva toplumunun ekonomik temeli konusundaki çözümlemesi ilkin, 1857-1858 tarihleri arasında yazdığı yedi defterlik bir taslak olan *Grundrisse, Ekonomi Politüğün Eleştirisinin Temelleri*'nde biçimlendi. *Grundrisse*'deki düşünsel oluşumu, 1859'da yayımladığı *Ekonomi Politüğün Eleştirisine Katkı* izledi. Bu iki çalışmasında giriştiği kapsamlı kapitalizm çözümlemesine son biçimini, ilk cildini "Ekonomi Politüğün Eleştirisi" başlığıyla 1867'de yayımladığı *Kapital*'de verdi. *Kapital* üstündeki çalışmalarını 1880'e kadar sürdürdüyse de tasarladığı büyük projeyi tamamlayamadı. *Kapital*'in ikinci ve üçüncü ciltleri (1885 ve 1894), Marx'ın ölümünden sonra Engels tarafından yayına hazırlandı.

Marx, 1864'te I. Enternasyonal adıyla bilinen Uluslararası Emekçiler Birliği'nin kuruluşuyla yeniden siyaset sahnesi-

ne çıktı ve birliğin kurucuları arasında yer almamakla birlikte, çok geçmeden önderi durumuna geldi. Enternasyonal'in sayısız karar, bildiri ve manifestosunu kaleme aldı. Marx'a Kara Avrupası çapında ün kazandıran olay ise, Paris Komünü oldu. 1870-71 Fransız-Alman Savaşı'nda Fransız ordularının yenilgisinden sonra Paris'in emekçi halkı ayaklanıp Komün'ü kurduğunda, Marx, "proletarya diktatörlüğü"nü tarihteki bu ilk örneğini kayıtsız şartsız destekledi. 30 Mayıs 1871'de, Paris Komünü'nün bastırılmasından iki gün sonra Genel Konseyle yaptığı ve *Fransa'da İç Savaş* başlığıyla yayımlanan konuşma Marx'ın yazdığı son önemli siyasal metindi.

Komün, Uluslararası Emekçiler Birliği içindeki çelişkilerin keskinleşmesini de yanı sıra getirdi. Marx'ın Paris Komünü'nü desteklemesi, Liberal Parti'yle işbirliğinde yarar gören İngiliz sendika önderlerinin tepkisine yol açtı. Öte yandan, Enternasyonal içinde sol bir muhalefet, M.A. Bakunin çevresinde gelişti. 1872'deki Lahey Kongresi'nde Marx üstün geldi ve anarşistler tasfiye edildiyse de, Engels'in önerisiyle Genel Konseyle Londra'dan New York'a taşınması kararlaştırıldı. Birkaç yıl sonra da örgüt dağıldı; yerini tek tek ulusal devletler ölçeğinde kitlesel sosyalist ve komünist partilerin doğup kök saldığı yeni bir gelişme aşamasına bıraktı.

Marx, bu partilerin hiçbirine katılmadıysa da sosyalist hareket içindeki etkin konumunu korudu. 1875'te Lassalle yanlılarıyla Liebknecht'in partisinin Gotha'da birleşmesiyle kurulan Alman Sosyal Demokrat Partisi'nin programı üstüne notları, ölümünden sonra *Gotha Programı'nın Eleştirisi* adıyla yayımlandı ve Marxçılığın temel metinlerinden biri olarak kaldı.

Son yıllarında sağlığı iyice bozulan Marx'ın 2 Aralık 1881'de karısı, 11 Ocak 1883'te de büyük kızı Jenny Longuet öldü. Akciğer iltihabı olduğu anlaşılan Marx bundan sonra ancak birkaç ay yaşayabildi ve 14 Mart 1883'te Londra'da yaşama veda etti.

Engels, Highgate Mezarlığı'nda yapılan cenaze törenindeki konuşmasında, Marx'ın iki büyük keşifte bulunduğunu söyledi. Bunlardan biri, insanlık tarihinin gelişme yasası, öbürü ise kapitalist üretim tarzının ve bu üretim tarzının yarattığı burjuva toplumunun işleyiş yasasıydı. Sınıfların tarihteki varlığının son çözümlemede geçici olduğu ve proletarya diktatörlüğünün

sınıfsız topluma geçişi oluşturacağı görüşü Marx'ındı.

Londra'daki mezarında, taşa kazınmış iki alıntı, Marx'ın en temel düşüncelerini ve yaşamının anlamını özetliyordu: "Bütün ülkelerin işçileri, birleşin!" ve "şimdiye kadar filozoflar yalnızca dünyayı çeşitli biçimlerde açıklamakla yetinmişlerdir; oysa asıl sorun, dünyayı değiştirmektir."

Friedrich Engels Kısa Yaşamöyküsü

Friedrich Engels, 28 Kasım 1820'de Prusya'nın Ren eyaletinde, Barmen'de doğdu. İlimli liberal görüşleri ve Prusya devletine bağlılığıyla tanınan Protestan bir aileden gelen Engels'in babası, Barmen'deki bir dokuma fabrikasının sahibi ve Manchester'daki Ermen&Engels pamuk işletmesinin ortağıydı. Kültürlü bir kişi olan annesine karşı derin bir sevgi besleyen Engels, sonradan devrimci görüşleri yüzünden babasıyla çatışmaya düştüğü dönemlerde bile, annesinin etkisiyle aileden mali destek görmeye devam edecekti.

Engels, Elberfeld yakınlarındaki bir lisede okurken, fabrikanın başına geçmesini isteyen babasının zorlamasıyla son sınıfta okuldan ayrıldı. 1838-41 arasında, iş deneyimi kazanması için gönderildiği Bremen'deki bir ihracat şirketinde çalıştı. Bu arada dil öğrenme konusundaki yeteneğini geliştirirken, Börne, Gutzkow ve Heine gibi Genç Almanya akımına bağlı devrimci ve liberal yazarların yapıtlarına da ilgi duymaya başladı. Kısa bir süre sonra Genç Hegelcilerin etkisi altına girdi. Aralarında ilahiyatçı ve tarihçi Bruno Bauer ile anarşist Max Stirner'in de bulunduğu bu sol Hegelci aydınlar, tarihsel gelişmenin itici gücü olan karşıtlıklar arasındaki çatışma sürecini hızlandırmak amacıyla, zamanı geçmiş, akıldışı ve baskıcı olarak gördükleri her şeyi eleştirmeyi temel alıyorlardı. Genç Hegelcilerin saldırılarını öncelikle Hıristiyanlığın temellerine yönelmeleri, daha önceleri bir agnostik olan Engels'in ödünsüz bir Tanrıtanımaza dönüşmesinde önemli rol oynadı. Çeşitli gazetelere Friedrich Oswald takma adıyla yazılar yazan Engels'in ilk kez

bu makalelerinde ortaya koyduğu keskin eleştiri yeteneği ve kolay anlaşılır üslubu, daha sonraki yıllarda Marxçı ilkelerin geniş bir kitleye yayılmasında yararlı olacaktı.

1841'de bir yıl için gönüllü olarak Berlin'deki bir topçu birliğine yazılan Engels, sonraki yıllarda askerlik konusunda uzmanlaşarak silahlı ayaklanma ve savaş taktikleri üstüne çeşitli makaleler yazdı. 1842'de terhis olduktan sonra, komünizmi benimsemesinde önemli rol oynayan Moses Hess'le tanıştı. Varlıklı bir Yahudi ailesinin oğlu olan Hess, Hegel felsefesinin ve diyalektiğin mantıksal sonucunun komünizm olduğunu ileri sürüyor ve ilerlemiş sanayisi, filizlenmekte olan proletaryası ve sınıf savaşımının belirtileriyle İngiltere'nin gelecekteki toplumsal dalgalanmalarda büyük bir rol oynamaya aday olduğunu vurguluyordu. Hess'in İngiltere'ye ilişkin görüşlerinin etkisinde kalan Engels, babasının Manchester'daki fabrikasında çalışma olanağı doğunca bu fırsatı kaçırmadı.

İngiltere'de yeniden iş yaşamına atılan Engels, iş saatleri dışında İngiltere ve öbür Avrupa ülkelerindeki gazetelere komünizm üstüne yazılar yazdı, İngiltere'nin ekonomik ve siyasal koşullarını inceledi, radikal işçi önderleriyle tanıştı, sanayinin gelişmesiyle işçilerin sefalet içindeki durumlarını dile getirecek bir İngiltere tarihi yazmak üzere malzeme topladı.

Manchester'da Mary Burns adında İrlandalı bir işçi kızı âşık olan Engels, yaşamını onunla paylaşmaya başladı, ama evlilik kurumunu reddettiği için evlenmedi. Mary 1863'te öldükten sonra onun kardeşi Lizzy ile yaşamaya başladı. Lizzy'nin resmen evlenme isteğini ancak ölüm döşegindeyken kabul edecekti.

Engels, 1844'te Marx'ın Paris'te Arnold Ruge'yle birlikte yayımladığı ve yalnızca bir sayı çıkabilen *Deutsch-Französische Jahrbücher*'e (Alman-Fransız Yıllıkları) iki makale gönderdi. Engels'in makalelerinde kendi görüşleriyle büyük koştuluklar bulan Marx onunla yazışmaya başladı. Engels, Barmen'e dönerken daha önce Köln'de tanışmış olduğu Marx'la görüşmek üzere Paris'e uğradı. Sosyalist hareketi ileriye götürecektir olan düşünce ve eylem arkadaşlığı böylece başlamış oldu.

Engels, 1845'te Barmen'e dönünce, İngiltere'deki araştırmalarının ürünü olan *İngiltere'de Emekçi Sınıfın Durumu*'nu yayımladı. Engels'in Marx'la ilk ortak yapıtı ise, 1845'te yaz-

dıkları, ama ancak seksen yıl sonra yayımlanacak olan *Alman İdeolojisi* oldu. Marx ve Engels, bu yapıtta, eski Genç Hegelci dostlarını alaycı bir dille eleştiriyor, devrimin gerekliliğini reddeden çeşitli eğilimlerden Alman sosyalistlerini yerden yere vuruyorlardı.

Engels, 1845'te Brüksel'de Marx'la yeniden bir araya geldiğinde, ona yeni geliştirdiği maddeci tarih görüşünü açıkladı. Paris'te yaşadığı yıllarda, aralarında gizli bir sosyalist dernek olan Doğrular Birliği üyelerinin de bulunduğu göçmen Alman işçileri ve Fransız sosyalistlerini kendisinin ve Marx'ın görüşleri doğrultusunda örgütlemeye çalıştı. Bu çabaları sonucunda Doğrular Birliği, Haziran 1847'de Londra'da yapılan ilk kongresinde "Komünistler Birliği" adını aldı. Aynı yılın sonbaharında Londra'da ikinci kongresini düzenleyen Komünistler Birliği, Marx ve Engels'i komünist ilke ve siyasetleri tanımlayan bir program hazırlamakla görevlendirdi. 1848'de *Komünist Parti Manifestosu* adıyla yayımlanan bu yapıt, temelde Marx tarafından hazırlanmakla birlikte, Engels'in 1847'de yayımlanmış olan *Komünizmin İlkeleri* adlı kitabında ele aldığı konulardan pek çoğunu da içeriyordu.

Alman devletlerinin feodal özellikleri ağır basan buyurgan devleti devirip yerine anayasaya dayalı temsili bir hükümet kurma girişimleri üzerine patlak veren 1848 Devrimi, Marx ve Engels'in yaşamlarında bir dönüm noktası oldu. Köln'de demokratik bir platformla ortaya çıkan bir parti organı niteliği taşıyan *Neue Rheinische Zeitung, Organ der Demokratie* adlı gazete aracılığıyla, gelişmeler karşısında gündelik hedefleri ortaya koyarak savaşımlı yönlendirmeye çalışmanın yanı sıra hükümetleri, partileri ve izledikleri siyasetleri hedef alan bir eleştiri kampanyası yürütme olanağını da buldular. Engels, bir yandan gazetede yazılarını sürdürürken öte yandan Elberfeld, Pfalz ve Baden'deki yerel ayaklanmalara katıldı.

Devrimin başarısızlığa uğramasının ardından, Marx ve Engels Londra'da Komünistler Birliği'ni yeniden örgütlediler. Engels, bu dönemde kendisinin ve Marx'ın yaşamakta olduğu maddi zorlukların üstesinden gelebilmek için babasının Manchester'daki fabrikasında alt kademedeki bir görev almayı kabul etti ve zamanla fabrikaya ortak oldu. Böylece, Londra'ya yerleşmiş olan Marx'a da düzenli bir biçimde para gönderme

olanağı buldu. 1869'da şirketteki hisselerini satarak, yaşamının sonuna kadar rahatça yaşamasını sağlayacak ve her yıl Marx'a 350 sterlin gönderip öteki giderlerini de karşılmasına yetecek bir gelir elde etti.

Bu dönemde Manchester'da kalmak zorunda olduğundan, Marx'la ilişkilerini düzenli yazışarak sürdürdü ve onun adına çeşitli gazetelere makaleler yazdı. 1851-52 yıllarında *New York Tribune*'de Marx'ın adıyla yayımlanan bazı makaleleri 1896'da, *Almanya'da Devrim ve Karşı-Devrim* başlığı altında toplanarak kendi adıyla yayımlanacaktı.

Engels, 1864'te Marx'la birlikte I. Enternasyonal'in kuruluş çalışmalarına katıldı ve örgütün yürütme organına girdi. Bakunin'in temsil ettiği anarşist akımlarla savaşımın başında yer aldı, 1871 Paris Komünü yenilgisi ve Bakunincilerin tasfiyesinden sonra Enternasyonal merkezinin New York'a taşınması nedeniyle Londra'ya yerleşerek, Marx'la birlikte Almanya ve Fransa'daki sosyalist hareketlerle yakından ilgilendi. Marx'ın *Kapital* adlı yapıtına, İngiliz kapitalizmine dayanan zengin ve-rilerle önemli bir katkıda bulunmakla kalmadı, Marxçı ilkele-rin geniş yığınlara ulaşmasında önemli rol oynadı.

Birçoklarına göre, Engels'in kendi başına kaleme aldığı en önemli yapıt, 1878'de yayımladığı ve diyalektik ve tarihsel maddeciliği sistemli bir biçimde ortaya koyduğu *Anti-Dühring* adlı kitaptır. Marxçı öğretinin gelişmesine belki de en büyük katkıda bulunan bu yapıt, Marx'ın konumunu sarsmaya çalışan Profesör Eugen Dühring'in Alman Sosyal Demokratları arasındaki etkisini de kırdı.

1884'te yayımlanan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı yapıtında kapitalizm öncesi toplumları tarihsel maddecilik açısından ilk kez sistemli bir biçimde inceleyen Engels, ancak ölümünden sonra, 1925'te yayımlanabilen *Doğanın Diyalektiği*'nde ise doğabilimlerinin diyalektik maddeciliğin önermelerini doğruladığını göstermeye çalıştı.

Engels, Marx'ın ölümünden sonra değişik konular üstüne çeşitli makaleler yazdı. Marx'ın yeniden basılan yapıtlarının giriş bölümlerini kaleme aldı ve en önemlisi, Marx'ın tamamlanmamış elyazmaları ve notlarına dayanarak, *Kapital*'in ikinci ve üçüncü ciltlerini (1885 ve 1894) tamamladı. Öte yandan, Alman Sosyal Demokratları ve dünyanın çeşitli yerlerindeki

sosyalistlerle yazışarak Marx'ın etkisini canlı tutmaya ve öğretilerini savunanlar arasında uyum ve tutarlılığı sağlamaya çalıştı.

Yaşamı boyunca Marx'la hep aynı safta yer alan, her zaman bir İngiliz centilmenin inceliğine sahip, yaşama coşkusuyla dolu, keskin zekâlı, neşeli bir insan olarak kalan Engels, kansere yakalanarak 5 Ağustos 1895'te Londra'da yaşama veda etti.*

* Karl Marx ve Friedrich Engels'in kısa yaşamöykülerinde, *AnaBritannica Genel Kültür Ansiklopedisi*'nin (Ana Yayıncılık A.ř., 2004) 8. ve 15. ciltlerindeki "Karl Marx" ve "Friedrich Engels" maddelerinden yararlanılmıştır.

Sunu

Komünist Manifesto'nun Doğuşu

Komünist Manifesto, bundan yüz altmış yıl önce, 1848 Şubatı'nın ortalarında, Londra'nın Bishopsgate mahallesindeki gösterişsiz bir basımevinde basıldı. Almanca olarak *Manifest der Kommunistischen Partei (Komünist Parti Manifestosu)* adıyla yayımlanan bu küçük broşür, o sıralar devrimci ayaklanmalarla çalkalanmakta olan Avrupa'nın dört bir yanına ulaşmakla kalmayacak, 1864'te kurulan Uluslararası Emekçiler Birliği'nin (I. Enternasyonal) ve daha sonraki sosyalist ve komünist partilerin programlarının temelini oluşturacak, dünyanın en çok okunan kitaplarından biri olacaktı.

Etkinliklerini gizli olarak yürüten uluslararası işçi örgütü Komünistler Birliği'nin 1847 Kasımı'nda Londra'da toplanan ikinci kongresi, Karl Marx ve Friedrich Engels'i, gerek kuramda, gerek uygulamada yol gösterici olacak bir parti programı hazırlamakla görevlendirdiğinde, Marx yirmi dokuz, Engels de yirmi yedi yaşındaydı. Marx, ertesi ay Londra'da Engels'le birlikte üstünde çalışmaya başladığı *Komünist Parti Manifestosu*'nu Ocak 1848'de Brüksel'de tamamlamıştı. Bilindiği kadarıyla, metnin ilk taslağını, sorular ve yanıtlar biçiminde Engels hazırlamış, Marx bu taslak üstünden metni yeniden kaleme almıştı. Engels'e bakılırsa, ortaya çıkan yapıtta kendisinin pek az payı vardı, *Manifesto* nerdeyse tümüyle Marx'a aitti. Ama Engels'in özellikle Marx'la ortak çalışmaları konusunda her zaman alçakgönüllülüğü yeğlediği biliniyordu. Kaldı ki, hazırladığı taslak da *Manifesto*'ya ne kadar önemli bir katkıda bu-

lunduğunu ortaya koymaktaydı.

Elyazmaları, Fransa'da Louis-Philippe'in meşrutî monarşisinin devrilmesi ve cumhuriyetin ilan edilmesiyle sonuçlanan 1848 Şubat Devrimi'nden birkaç hafta önce Londra'ya ulaşıp baskıya giren, ilk Fransızca çevirisi ise Parisli işçilerin 1848 Haziran Ayaklanması'ndan kısa bir süre önce Paris'te yayımlanan *Manifesto*'da yazarlarının adları bulunmuyordu. Marx ve Engels'in adları broşürde ilk kez yirmi dört yıl sonra, 1872 Leipzig basımında yer alacak ve bu basımda broşürün adı *Kommunistisches Manifest* (*Komünist Manifesto*) olarak değiştirilecekti.

Sonuçta hemen hepsi başarısızlıkla sonuçlansa da 1848 devrimlerinin, nerdeyse tüm Avrupa'yı saran devrimci ayaklanmaların yarattığı devingen ortamda doğan *Komünist Manifesto*, bilimsel sosyalizmin kitlesel siyaset sahnesine çıkışının belki de ilk ciddi işareti oldu ve bugüne kadar kaleme alınmış sosyalist broşürlerin en etkileyicisi olarak kaldı. Modern çağda başka hiçbir siyasal hareket, üslubunun gücü bakımından, *Manifesto*'yla kıyaslanabilecek bir metin ortaya çıkaramadı. Geçmiş, yazıldığı dönemi ve geleceği derin bir kavrayışla, ama aynı zamanda özlü bir biçimde çözümleyen gözü pek bir yaklaşımla yazılmış olan *Manifesto*'yu, özellikle kimi bölümleriyle, şiirsel bir etki uyandıran benzersiz bir düzyazı olarak görenlerin sayısı hiç de az değildir. Bertolt Brecht'in yıllar sonra *Manifesto*'yu altılı ölçüyle koşuk diline dökmeye kalkışmasının da, bu uğramasında başarısızlığa uğramasının da nedeni bu olsa gerektir.

160 Yıl Sonra *Manifesto*

Marx ve Engels, *Manifesto*'nun yayımlanmasından yirmi dört yıl sonra, 1872 Almanca basımına yazdıkları önsözde, "Koşullar son yirmi beş yılda ne kadar değişmiş olursa olsun, bu *Manifesto*'da ortaya konan ana ilkeler bugün de o günkü kadar doğrudur," demekle birlikte, ilkelerin hayata geçirilmesini her yerde ve her zaman var olan tarihsel koşulların belirleyeceğini vurgulamaktan geri kalmazlar. *Manifesto*'nun değişen ve gelişen koşullar karşısında kimi yönlerden yetersiz kaldığını, kimi yönlerden gününü doldurmuş olduğunu kabul etmekle birlikte, "Yine de, *Manifesto*, artık değiştirmeye hiç hakkımız

olmayan tarihsel bir belge durumuna gelmiştir,” sonucuna varırlar.

Manifesto'nun, yüz elli yılı aşkın bir süreçteki önemini değerlendirebilmek için, her şeyden önce, ona bağnazca yaklaşmamak, onu kutsal bir metin okurcasına ele almamak gerekir. Aslında, Marx ve Engels, *Manifesto*'yu yıllar sonra nasıl değerlendirebileceğimizin ipuçlarını, sonradan çeşitli basımlara yazdıkları önsözlerde vermişlerdir. Marx ve Engels'in değişen koşullar karşısındaki tutumları, 1872 Almanca basımına yazdıkları önsözden on yıl sonra, Rusça basım için kaleme aldıkları önsözde bir kez daha açık seçik gözler önüne serilir:

Manifesto'nun kaleme alındığı dönemde, Rusya, “tüm Avrupa gericiliğinin son büyük yedek gücü”nü oluşturmaktadır. Birleşik Devletler, göçler yoluyla, Avrupa proletaryasının fazla güçlerini yutmaktadır. İki ülke de, Avrupa'ya hammadde sağlamakla kalmamakta, Avrupa'nın sanayi ürünleri için pazar oluşturmaktadır. O yüzden, o sıralar iki ülke de Avrupa'da var olan düzenin temel direkleridir.

Oysa 1882'ye gelindiğinde, “durum o kadar farklıdır ki!” Avrupa'dan göçler, Kuzey Amerika'yı dev bir tarım üretimi için elverişli kılmıştır; bu ülkenin rekabeti Avrupa'daki büyük ve küçük toprak mülkiyetini temelinden sarsmaktadır. Dev boyutlara ulaşan bu göç, Birleşik Devletler'in olağanüstü sanayi kaynaklarını, Batı Avrupa'nın, özellikle de İngiltere'nin o güne kadar süregelen sanayi tekeli kısa zamanda kırarak bir güç ve çapta kullanabilmesini olanaklı kılmıştır. Kuzey Amerika'da, bir yandan küçük ve orta çiftçilerin bütün bir siyasal yapının temelini oluşturan toprak mülkiyeti dev çiftliklerin rekabeti karşısında adım adım çökmekte, bir yandan da sanayi bölgelerinde ilk kez bir proletarya kitlesi ve alabildiğine bir sermaye yoğunlaşması gelişmektedir. 1848 Devrimi döneminde Avrupa gericiliğinin başı olarak gösterilen Çar'ın Rusya'sı ise artık Avrupa'da devrimci eylemin öncüsüdür.

Manifesto'nun ertesi yıl yayımlanan yeni Almanca basımının önsözü, Engels'in, “Ne yazık ki, bu basımın önsözünü tek başıma imzalamak zorundayım,” tümcesiyle başlar. Engels, “Avrupa ve Amerika'nın tüm işçi sınıfının herkesten daha çok şey borçlu olduğu” Marx'ın Londra'da Highgate Mezarlığı'nda yattığı ve mezarının üstünde ilk çimenlerin boy attığı günlerde

Karl Marx ve Friedrich Engels'in Komünistler Birliği'nin programı olarak kaleme aldıkları *Komünist Manifesto*, 1848 Şubat'ında, tüm Avrupa'nın devrimci ayaklanmalarla çalkalandığı bir dönemde, Londra'nın küçük bir basımevinde basıldı. Bilimsel sosyalizmin kitlesel siyaset sahnesine çıkışının ilk ciddi işareti olan *Komünist Manifesto*, yayımlandığı günden bu yana en çok okunan ve en çok tartışılan toplumsal ve siyasal metinlerden biri olmakla kalmadı, tarihteki bütün sosyalist ve komünist partilerin programlarının temelini oluşturdu; dünyanın ve milyonlarca insanın yaşamının değişmesinde belirleyici bir rol oynadı. Modern çağda başka hiçbir siyasal hareket, döneminin toplumsal, ekonomik ve sınıfsal koşullarını kavrayışındaki derinlik, çözümlenişindeki gözüpellik ve üslubunun gücü bakımından, *Manifesto*'yla kıyaslanabilecek bir metin ortaya çıkaramadı.

Bugün Marksist hareketin temel belgesi ve devrimci bir klasik sayılan *Komünist Manifesto*'yu, Marx ve Engels'in daha sonraki basımlara yazdıkları önsözler eşliğinde ve eserin Türkiye serüvenine ışık tutan bir önsözle sunuyoruz.

Türkiye'den 20 çağdaş fotoğrafçı Can Klasikleri'nin bu özel dizisi için 20 kitabın kapak fotoğrafını özgün yorumlarıyla hazırladı.

#komünizm #sosyalizm #sınıfsavaşımı #devrim #proletarya #burjuvazi
#enternasyonal

Kapak Fotoğrafları: Özgür Cem Çetin

 can

can yayinlari.com | [f](#) | [i](#) | [X](#) can yayinlari

düşünce

9 789750 738319

9 789750 738319